

ƏDƏBİYYAT

FƏRMAN XƏLİLOV

AMEA Naxçıvan Bölməsi

E-mail: fermanhalilov@yahoo.com

SEYİD SƏBRİNİN “QANSORANLAR” PYESİ

Naxçıvan ədəbi məhəttinin yetirməsi olan Seyid Səbri (1896-1974) təkcə poeziya və nəsr sahəsində yox, həm də dramaturgiyada öz qələmini sınınamışdır. Onun “Qansoranlar” adlandırıldığı 3 pərdəli pyesi XX əsrin avəllərində İranda baş verən ictimai-siyasi hadisələrə həsr olunmuşdur.

Məqalədə S.Səbrinin bu mövzuya müraciət etməsinin səbəbləri aydınlaşdırılır və həmin pyes ətrafı şəkilə təhlil olunur.

Müəllif belə bir qənaətə gəlir ki, S.Səbrinin bu mövzuya müraciət etməsi keçən əsrin 60-cı illərində Naxçıvan ədəbi məhəttində öz yeniliyi ilə seçilən yeni bir hadisə idi.

Açar sözlər: *Seyid Səbri, Naxçıvan ədəbi məhətti, “Qansoranlar” pyesi, İran, Rza xan, Amerika, Böyük Britaniya.*

“Qansoranlar” S.Səbrinin İran mövzusunda həsr etdiyi ikinci pyesidir. 1968-ci ildə qələmə alınan bu pyes indiyədək heç yerdə çap olunmamışdır. Əsərin həm nəzm, həm də nəsr variantı vardır [1, qovluq-3].

Rza Pəhləvinin öz tərəfdarları ilə qurduğu planlar, ingilislərin onu dəstəkləməsi, hər bə naziri və baş nazir vəzifələrinə keçməsi üçün ona kömək etməsi, ölkədəki daxili ziddiyyətlər, xalqın ağır vəziyyəti, azadxahların zulma və istismara qarşı mübarizəyə qalxması məsələləri əsərin əsas məzmununu təşkil edir.

Pyes 3 pərdə, 9 şəkildən ibarətdir. Birinci pərdənin ilk şəkildə “bıqlarını yixarı eşən” Rza xanın yolu kəsərək camaatdan “biğ pulu” tələb etməsi, sonra Petros adlı dostu ilə rastlaşması, onunla yeyib-içmək və şəkil çəkdirmək istəməsi, zabit dostları Xudayar xan və Bəxtiyar xanla məsləhatləşmələri təsvir olunur. Zabitlərlə söhbətdən aydın olur ki, onlar İranın təleyindən narahatdırlar. “Məmləkətim qaranlıqdan xilas olması” yollarını müzakirə edən dostların hər birinin özünəməxsus fikirləri vardır.

“Xudayar xan: Mənə qalırsa, maarif işlərimiz düzəlməyincə, əhali maariflənməyincə, bütün kəndlərdə məktəblər açılmayınca işlər düzəlməyəcək. Həyat yolunda ləngiyən karvanımız bu bataqlıqdan çıxma bilməyəcək. Məmləkətimiz qaranlıqdan, xalqımız isə xaricilərin istismarından xilas ola bilməyəcəkdir.

Bəxtiyar xan: Pəh-pəh ilə pilov olmaz, yağ ilə düyü gərəkdir. Madam ki, maliyyə işlərimiz düzəlməyib, başqa işlərimiz düzələ bilməz. Elmin başlanğıcı əlifba olduğuna kimi hər işin, o cümlədən elmin özünlüdə də başlanğıcı puldur. Xəzinəsində şiçən oydunq dövlətdən sən nə gözləyirsən? Belə bir vəziyyətdə heç nə gözləmək olmaz, nə maarif-mədəniyyət, nə səhiyyə və nə də, biz sözlə heç nə”.

Rza xana görə isə “nə qədər ki, işlərin ipi bu əhmanın (Əhməd şahı nəzərdə tutur – F.X.) əlindədir bu karvan qiyamətə kimi axsayacaqdır”. Onun fikrinə, “su başqa yerdən

bulunur”.

Rza xan: Başqaları hələ bir yana dursun, təkcə ingilisləri nəzərə alsaq, onda görürsünüz ki, xərçəng xəstəliyi bir xəstənin bədəninin hər tərəfinə rişə atan kimi, onlar da vətənimizin hər yerinə kök atıb, ölkənin qan damarlarını zəhərləmişlər, onu iflic etmişlər. Bütün gəlin mənbələrimizin onların əlində olduğu halda, hansı puldan dəm vurub deyərsiniz ki, pulsuz heç bir işi aşırmaq olmaz. Hansı pul? Hani İranın neft sərvəti? Bu sərvət kimin əlindədir? Həmişə pulu möhtacdır, hətta şahın özü də məşqini bəngi-şahidə, ingilislərdən almaldır. Sən quru bir addan başqa heç nəyin sahibi deyilsən”.

Rza xan dostlarına deyir ki, İranı azad etmək istəyən hər adam ən əvvəl “hürüm-çək toru kimi İranın əl-ayağını sarmış” xariciləri və “onlara tərəfdar duran nazirlər, əyalətdə olan hakimlər, ruhanilərin çoxusu, böyük tacirlər və sairələr” məhv edilməlidir. Bunun üçün isə zaman şərait və ən imdosi isə pul lazımdır.

Çıxış yolunu daha çox pulda görə Rza xan ingilislərə üz tutmalı olur. Müəllif ikinci şəkildə Rza xanla ingilis diplomatları Mister Smit, Mister Harvard, Mister Breqmen və Mister Astmartla apardığı söhbətlərini canlı və inandırıcı bir tərzdə əks etdirir:

“Rza xan: Bəs indi bura kimlər gələcək?”

Smit: Mister Harvard, Breqmen və Asmart cənabları gələcəklər.

Rza xan: İşin içində səhv olmasın?

Smit: Bizim işlərimizdə səhv ola bilməz. Onlar istəyirlər ki, məsələni aydınlaşdırınsınlar.

Rza xan: Hansı məsələni aydınlaşdırmaq istəyirlər?”

Smit: İranı qüvvələndirmək, Hindistanın qarşısında bolşeviklərin ziddinə möhkəm bir sadd çəkmək məsələsini. Bunun üçün İranda müntəzəm bir qoşun yaratmaq məsələsini.

Rza xan: Onlar bu cəhətdən kömək edəcəklərmi?”

Smit: Onlar sizinlə danışıb xatircəmləşdikdən sonra, əlbəttə ki, kömək edəcəklər.

Rza xan: Siz mənim ingilislər barədə nə fikirdə olduğumu onlara məğar danışma məqsədinizmi?”

Smit: Danışmışam, onlar özləri də bunu bilirilər.

Rza xan: Məğar siz deməyibsiniz ki, mən İranın xeyrini onlarla, ingilislərlə dost olmaqda görürəm?”

Smit: Mən bunların hamısını onlara danışmışam. Elə ona görə də sizinlə görüşmək və məsələni qurtarmaq istəyirlər.

Rza xan: Məsələni ancaq bir şey qurtara bilər.

Smit: Məsələni nə?”

Rza xan: Pul! Bu əkazakların qarını doyurmaq üçün pul lazımdır.

Smit: Onlar istəsələr hər şey düzələr. Lakin əsas məsələ başqadır.

Rza xan: O nədir?”

Smit: O, Böyük Britaniya dövlətinin mənafeyini müdafiə etmək.

Rza xan: O da yəna, ancaq bir şeylə müdafiə oluna bilər.

Smit: O nədir?”

Rza xan: Pul! Pul! Pul! Vəssalam!”

Pyesdə İranı soyub-talamaq məqsədi güdən ingilis və amerikalıların ölkənin neft-qaz mədənlərini, maliyyə sistemini, böyük gəlirlər gətirən bazarlarını ələ keçirmək üçün tərətdarlıqlarını fəthənləyərək ifşa olunur. Onların bu məkrli niyyətlərinə Rza xan hakimiyyəti yətə gətirməklə nail olmaq istəklərini aşağıdakı dialoqdan hiss etməmək mümkün deyil:

“Harvard: Biz bundan sonra İran şilahlı qüvvələrinin sizdən başqa bir şəxsən əlində olmasına razı olmayacağıq, çalışıb sizi əli baş komandan və bəlkə də baş nazir vəzi-

fəsinə qaldıracağıq. (Bu sözədən Rza xanın bilaxıtiyar dodağı qaçır, gülümsəyir, ingilislər də bunu görüb güllüşür).

Breçmen: Bundan sonra işləri irəli aparmaq sizdən asılıdır.

Harvard: Yadımda iken bunu bir daha deyim ki, bəcadırcaq azadxahlardan, vətənpərəstlərdən istifadə et! Nəyin bahasına olursa-olsun məclis vəkillərini, o cümlədən sosialistləri, Seyid Həsən Mündərisi və doktor Musaddıqı öz tərəfinə çək (*kimayə ilə güllərək*) Şimal qonşunuzu da özünüzdən razı salmalı və şahı da əldə saxlamalısiniz (Bu sözədən Rza xan tutulan kimi olur, bu vəziyyəti görün *Breçmen*).

Breçmen: Bəli, siz şahın nəzərini cəlb etməli, onun üçün sədaqətli baş nazir olmağa layiq olduğunuzu isbat etməlisiniz. Belə olmazsa, şah siz Ali komandan və sonra da Baş nazir olmağınız razı olmaz. Biz sizi bu vəzifələrə qaldıracağımızda sənzeririk (*ingilis diplomatlarının fikirlərini yenidən başa düşən Rza xan şadlığından nə dediyini bilir və tez-tez deyir*).

Rza xan: Baş üstə! Siz buyurduqlarınız əməl olunacaqdır. İtəət etmək borcumuzdur.

Asmart: Kazakların məaşını ingilis bankı ödəyəcəkdir.

Harvard: Bundan sonra qoşunun bütün xərcini ingilis bankı ödəməsi üçün sabahdan Mister Asmart ingilis və İran banklarına göstəriş verəcəkdir (*Rza xan şadlığından yerdən bir az dikəlir, sonra yenə də əvvəlki kimi oturur*).

Rza xan: Mister Harvard! Siz də mənim bir xahişimi qəbul etməlisiniz.

Harvard: Buyurun, buyurun, xahişinizi deyir.

Rza xan: Mister Harvard, Böyük Britaniyanın mənafeyini hiyf etmək mənə etibar edilirsə, onda gərək heç kas mənim əl-ayağıma dolaməsən, mənə hərəkət sərbəstliyi verilsin (*diplomatlarda heyratla hərəkət və bir-birlərinin üzərinə baxırlar*).

II pərdənin birinci şəklində bir riyakar, hiyləgər və xudpəşənd cənabların iş üzü daha da açılır. Harvard İngiltərə kralının yanında nüfuzu artsın deyə "dostları" Breçmen və Asmartı tora salaraq Əzizə Kaşi adlı bir qadının evində yaxaladırlar onların İrandan qovulmasına nail olur. Müəllif Əzizə xanım və onun rəfqəsi Qəddəs xanımla əylənmək üçün həmin evə gələn ingilis diplomatlarını hər fürsətdən istifadə edərək öz mənfur siyasətlərini həyata keçirmək cəhdlərini çox məharətlə ifşa edir. Bu baxımdan Asmartın casusluq təklifini hiss edən Əzizə xanımın dilindən ona verilən cavab çox ibrətli və təsirli bir məqam kimi diqqətəlayiqdir:

"Əzizə (*ucadan güllərək*): Aha bildim, çünki mən siza casus olmamışam. Mənə bu təklifi başqaları da ediblər. Mən bir alçaq şəhəzadənin üzündən özümü sataram, bəsdir, daha vətənimə satmaram. Bir də ki, sizin Rza xanınız var, kifayətdir, başqaları lazım deyil.

Asmart (qaş-qabaqlı): Onu kim deyir? Yalandır, kişiyyə böhtan atırlar. Elə bir vətənpərvəri etibardan salmaq istəyirlər.

Əzizə: Doğrudur, vətənpərvərdir, ancaq sizlər qoysanız (*acı-acı güllərək*). Doğru deyiblər: "Dəvə gürə pambığa, deyar baş heç kasə onu gürmür". Sizin başqa səfirliklərdə casusunuz olduğu kimi, sizin öz səfirliyinizdə də başqa səfirliklərin adamları olmamış deyil. Get dolangılan xamisan hənuz. Püxtə olmağa çox səfər gərək".

II pərdənin ikinci şəklində ingilislərin Rza xanı əl alməsının bəzi məqamları cəmləndirilir. İngilis diplomatı Harvardla Rza xanın dialoqundan aydın olur ki, ingilislər öz məqsədlərinə nail olmaq üçün milli demokratik qüvvələrə divan tutmaq, Arif Qəzvinli tipli şairləri şahı gözdən salmaq üçün həvəsəndirmək, rusların işlətdiyi metodlardan, məsələn, milli qarşıdurmalar və qırğınlar törətmək metodlarından istifadə etmək yolunu tuturlar. Rza xan bu təklifləri qəbul edir və hətta onların bir qismini yerinə yetirdiyini bildirir. Harvardın məqsədə çatmaq üçün Rza xana verdiyi tövsiyələr isə bunlardır:

"*Harvard:* Belə hallarda həmişə camaatın gözünə çarpan bir iş görmək lazımdır.

Rza xan: Nə kimi iş?

Harvard: Ən böyük yağılardan birini darmadağın etmək, elatın silahını yığmaq, böyük feodallardan bir-ikisini özmək, Qaçar xanədanını daha da artıq ifşa etmək, bir sözlə hürriyyət zurnasını lap bərkədən çalmağ lazımdır (*Rza xan başını bulayır*).

İngiltərənin İrənan maliyyə sistemini ələ keçirməyə cəhd göstərən Amerikaya qıscanc münasibətləri də Harvardın sözlərindən aşiq-əşkar hiss olunur.

"*Harvard:* Sonra qaldı ki, bu qəzet satan əşyaqların "Amerikalılar xeyrixah, qərəzsiz adamlardır" deyə bağırmaları, Qovəmsəltənənin Milisponu bir xəzinədar kimi Amerikan İrana gətirməsi heç bilirsən ki, nə deməkdir?

Rza xan: Nə deməkdir?

Harvard: Milispon İrana gəlib yerini bərkidən kimi neft şirkətinin haqq-hesabına yetişəcəkdir. O, yüz cürə sənədlər çıxarıb şirkətin müqaviləsini lağv olunmasına çalışacaqdır. Hələ heç nə yoxdur İngiltərə (bu müqaviləninə pozulması haqda qəzətlər bar-bar bağırırılar. Dövləti bu işə dəvət edirlər. Bunların hamısının müəllifi Emeridir, carçısı Ağayı Qovəmsəltənə..."

Harvardın bu əndişələrinin "əsası" olduğu pyesdə öz əksini tapmışdır. Bunu I pərdənin üçüncü şəklində baş nazir Qovəmsəltənə ilə Amerikanın İrandakı konsulu Emeri ilə söhbətdən anlamaq çətin deyil.

"*Emeri:* Bu dəfə məşhur iqtisad doktoru Milisponu on beş nəfərlik bir heyətlə dəvət etmək olar.

Qovam (bir az fikirdən sonra): Baş nazir sizin tərəfiniz olandan sonra, baş xəzinədarə ehtiyac varmı?

Emeri: Siz məni yaxşı başa düşə bilərsiniz. Həzrət Əşraf baş xəzinədarın olması iş üçün lazımdır. Sizin özünüzdə böyük köməyi dəyə bilər.

Qovam (bir az düşündükdən sonra): Mister Milisponu dəvət etmək olar, bu mümkündür".

Tarixi ədəbiyyatdan məlumdur ki, Rza xan İranda hakimiyyəti ələ keçirmək üçün ingilislərdən istifadə etmişdir. O öz ölkəsinin mənafeyini də düşünmüş, vətəninin sərəvətlərinin çapılıb-talanmasını arzu etməmişdir. Pyesdə bu məsələ epizodik şəkildə olsa da, xatırladılır.

Rza xan bir neft şirkətinə gedir. İşçilərin vəziyyəti ilə maraqlanı. Şirkət rəisi ilə Rza xanın arasında belə bir söhbət olur:

"*Rza xan:* İndi bunu açsam nə olar? (*Var qüvvəsi ilə burub açır, hesablayıcı işləyir*)

Rais: Körpüdə borunun qarşısında tanker olmadıyıq üçün neft dənizə töküldür.

Rza xan: Sizcə, imdi neft bizim anbardan boşalırımı?

Rais: Bəli boşalır, həm də boru dolusu boşalır (*borunun yoğunluğunu qolları arasında göstərir*).

Rza xan (yaxındakı generala gülümsəyərək): Mən heç inana bilmirəm ki, bunu buranda neft dənizə tökülsün.

Rais (həyəcanla): Bəli, əlahəzrət (*borunun yoğunluğunu bir də göstərir*). İndi bu yoğunluq boru dolusu neft dənizə töküldür. Təvəqqe edirəm açarı bu tərəfə burub bağlyasınız.

Rza xan: Açar bir saat belə qalsə dənizə nə qədər neft töküle bilər?

Rais: Qurban, açarı bu tərəfə burunuz, mən də ərz edim ki, dənizə nə qədər neft töküldür.

Rza xan (tam soyuqqanlıqla generala): Çox qırıb adamdır, demək istəmir. Buyur, bir saat belə qalsə nə olar?

Rois (ciddi danışaraq): Şirkətə dünyalarca zərər dəyər.

Rza xan: Məsələn, nə qədər?

Rois: Məsələn, minlərcə ingiliss lirəsi *(diyə açarı tərsinə burub bağlayır)*.

Rza xan (qaşlarını dartaraq hirs ilə): Demək bu otuz ilə siz hər saatda minlərlə İngiliss lirəsi aparır, bizə isə bir dilançı payı verirsiniz, hə? *(Deyə dönüb hirsli və məhkəm addımlarla qaçıtmağa başlayır, adamlar onunı dalınca, çıxca-çuxa yarındakı generala)* *Əsəd!* Nədir maddi ke çə qof? Milyardha rial sərətə mara bərənd *(Eşitdiniz o, adam nə dedi? Milyardlarca rial bizim sərvətimizi aparırlar)*".

Pyesdə zəhmətkeş xalq kütlələrinin acınacaqlı yaşayış şəraiti, zülm və istismardan bezib etiraz səslərini qaldırması səhnəsinin təsvirinə də müəyyən qədər yer verilmişdir. Bu məsələyə toxunan müəllif Hacı Rəcəbəli adlı bir sahibkarın bez karxanasında çalışan fəhlələrin işi buraxaraq mitinq keçirməsi və müxtəlif tələblər irəli sürərək qətiyyət göstərmələrini ümumiləşdirilmiş şəkildə oxuculara çatdırır. Açıqgözlü fəhlələrdən biri olan Muradın çıxışından aydın olur ki, onlar öz mübarizəsini demokratik yolla aparmaq istəyirlər:

"Qardaşlar! Budur, məclis seçkiləri yaxınlaşır, hər bir təbəqə, hər bir sinif onların mənafeyinə qoruyun adamları seçib göndərilir. Burada çoxlu adamlar var ki, onlar öz-lərini vəkilliyə layiq bilib namizədlilikləri irəli sürürlər, qərbəcür təbliğat aparırlar, pey ilə adam tuturlar ki, ona səs versinlər. Siz bunu yaxşı bilməlisiniz ki, o adamların heç biri sizin dərdinizə qalan deyil, çünki onlar sizin sinfinizdə deyil, fəhlənin nə əzab çəkdiyini, nə cür yaşamasını bilmirlər. Siz bir nəfər kimi yığışız öz içərinizdən süurlu, savadlı, bacarıqlı fəhlələrdən, yənkə fəhlənin qədrini bilib qeydinə qalan ziyahlardan və-killər seçilməsinə şərs verməlisiniz. Siz razi olmamalısınız ki, karxana sahibçisi Hacı Rəcəbəli sizin əlinizin əməyini alıb satdıqı kimi, sizin mənoviyyatınıza, hüququnuza da alıb satsın".

Bu səhnənin maraqlı məqamlarından biri Hacı Rəcəbəli ilə Muradın və digər fəhlələrin dialoqudur. "Mənim çörəyimi yiyyə-yiyyə özganın toruna düşmək istəyirsiniz" de-yərək fəhlələrə müraciət edən Hacı Rəcəbəli onların əməkhaqqısını kəsəcəyi ilə hədə-ləyir, Muradı isə "bolşeviklik etməkdə" günahlandırır. Hacıya qarşı etiraz səsləri ucalır: "Bir ay on beş gündür maas verməyibsən, danışmağa da qoymayacaqsan?", "İşləyür, iş-ləməyür, acux ki, acux".

Muradın Hacı Rəcəbəliyə verdiyi cavab isə daha sərtidir: "Onlar sizin çörəyi ye-mir, Hacı ağa!... Sən onların çörəyini yeyirsən, özü də çox payını!".

Murad Hacıya başa salmağa çalışır ki, əgər məclisə demokratik yolla seçkilər ke-çirilsə və fəhlələrin nümayəndələri orada təmsil olunsə, onun da mənafeyi qorunar. "Çünki məclisdə fəhlələrin nümayəndəsi... qoymaz ki, xaricilər öz mallarını gətirib sə-nin bazarına doldursunlar".

Muradın Hacı Rəcəbəli ilə onun "öz dilində" danışması təsirsiz qalmır, Hacı onu danışığa dövət edir.

III pərdənin sən şəklində cərəyan edən hadisələrdən aydın olur ki, onların danışıqı baş tutmayıb və fəhlələr daha da qəzəblənərək çıxış yolu tapmaq üçün məsləhətləşirlər.

Fəhlələrdən Murad, Əhməd, Sadıq, Hüseyin və Xosrovun söhbətlərindən aydın olur ki, azadxahlara divan tutmaq üçün "tutuhətü" başlanıb, "zindandan lərdən ağzına ki-mi". Qocaman fəhlə "Həsən əmi qaçib Urusiyətə, özü ilə də beş nəfər fəhlə qaçır".

Fəhlələr Həsən əminin bu hərəkətinə haqq qazandırlar.

"Murad *(ustaya)*: Qoy bu qalanlarına dərs olsun. Nə qədər deyirsən, başa salırsən beyinlərinə girmir, girsə də səhl sayırlar. *(Usta başlarını göstərərək)* Bura bax, bu nədir, bu da yaşayışdır? Doynunca yavan çörək də tapmırq.

Əhməd: Ölüm bu yaşayışdan yaxşıdır.

Sadıq: Xozeyin Misterin iti bizdən yaxşıdır. Bişmiş ətdən başqa bir şey yemir, biz gənmirməyə sümkük də tapmırq. Allaha tövəkkül, görəsən axırıncı necə olacaq?

Murad: Nə Allaha tövəkkül? Allah göydən at salacaq sən də yeyəcəksən? Allah deyib səndən hərəkət, məndən də bərəkət. Sən hərəkətə gəlmirsən, buna Allah neyləsin? Xalq neyləsin?...

Əhməd: Nə edək?

Murad: Nə edək, nə edək? Mən dəfə sizə deyilib bu da min birinci dəfə, zülmə qarşı işıyan bayraqı qaldırıb, zindandarda olan yoldaşlarımızı qurtarmaq bu ilan yuvasını darmadağın edib, azad ... yaratmaq. Ya da ki, ol-ayağını uzat, yuxul öl gəlib səne yüsəb-beh oxusunlar.

(Bayaqdan bəri kənardə durub heç bir söz danışmayan Xosrov birdən həyəcan gələrkə)

Xosrov: Qardaşlar! Bunlar doğru deyirlər. Mən elə bil yuxuda idim, indi ayıldım. Nə başımızı kəsib qoymuşuq ətəyimizə oturmuşuq? Azadxahlara qoşulub azad zində-ganlıq keçirmək lazımdır".

Söhbətin bu əsasında xozeyin bir serjantla gəlir və həbs etmək niyyətilə Muradla Hüseyini aparmaq istəyir. Murad etiraz etmir və "buuyrun qağağa, itaət bormuzdur" deyir. Onlar qağağa düşüb gedərkən Murad serjantu vurub yera sərir, Hüseyin isə kəndiri xozeyinin boğazına keçirir və qollarını bağlayır. Hamı etiraza qalxır. Əsər Muradın bu sözləri ilə bitir: "Nifrat sizə! Nifrat qəvi Şaha! Rəhm etməzsiz işçi çəkan aha. Əmək bizdir, bu məhsul sizin, yənkə işrəti, sərət, saman sizin. Satdız vətəni xaricə siz nədan! Çox sürməyəcək bilin belə dövrən! Yamanlıq olmuş sizə daim peşə. Eşitməz olub kar qulaq həmişə. Sizdən bir kimsə kəməlik görməmiş. Öz barından bir işçi ye-məmiş. Səy-siz-hesabsız biz çəkan qüssə, qəm yaramıza kim qoyubdur məlhəm? Zində-ganlıqı etdiniz qarənliq. Qalar yaxşılıq, bir də yamanlıq. Nifrat sizlərə, xəti taca nifrat".

Pyesin təhlili göstərir ki, Səbri bu əsərinin adını təsadüfən "Qansoranlar" qoyma-mışdır. Əsərdən çıxan nəticə budur ki, qansoranlar şahdan tutmuş karxana sahibinədək yerli "zəllilər" və canavar iştəhali imperialist dövlətlərdir.

"Qansoranlar" pyesini keçən əsrin 70-ci illərində Naxçıvan ədəbi mühitində mey-dana çıxan dayarlı bir əsər hesab etmək olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Səbri S. "Qansoranlar" pyesi / Naxçıvanın elm, mədəniyyət, ədəbiyyat və maarif xadimlərinin şəxsi arxivı. Seyid Səbri. AMEA Naxçıvan Bölməsi Əlyazmalar Fondu. Q-1, qovluq-3.

Фарман Халилов

ПЬЕСА СЕНДА САБРИ «КРОВОПИЙЦЫ»

Сенд Сабри (1896-1974), являясь воспитанником Нахчыванской литературной среды, испытал свое перо не только в поэзии и прозе, а также и в драматургии. Его пьеса «Кровопийцы» в трех действиях была посвящена общественно-политическим событиям, происшедшим в Иране в начале XX века.

В статье выясняются причины обращения С.Сабри к этой теме, и эта пьеса была подробно анализирована.

Автор приходит к такому выводу, что обращение С.Сабри к этой теме являлось событием, выделяющимся своим новшеством в Нахчыванской литературной среде в 60-х гг. прошлого века.

Ключевые слова: Сейид Сабри, Нахчыванская литературная среда, пьеса «Кровососы», Иран, Рза хан, Америка, Великобритания.

Farman Khalilov

“BLOODSUCKERS” PLAY OF SEYID SABRI

Seyid Sabri (1896-1974), from the Nakhchivan literary environment, tried his pen not only in poetry and prose but also in drama. His three-dimensional play, called “Bloodsuckers”, was dedicated to the socio-political events in Iran in the early part of the XX century.

The reason why Seyid Sabri applied to this subject was clarified and that play was thoroughly analyzed.

The author concludes that Sabri's appeal to this topic was a new phenomenon in 60s years of last century in the Nakhchivan literary environment.

Keywords: *Seyid Sabri, Nakhchivan literary environment, “Bloodsuckers” play, Iran, Rza khan, America, Great Britain.*